

ביאורים

כעת מתחיל הרמב"ם לעסוק במטרת המאמר - תחיית המתים. הוא מקדים כי אין במאמר הוספה מבחינה תוכנית על כל הכתוב בחיבורו על המשנה ועל הכתוב בחיבורו ההלכתי, אלא רק הוספת אריכות דברים כדי שכל קורא, ואפילו פחות בקיא ורגיל בטקסטים תורניים, יוכל להבין את העניין לאשורו.

תחיית המתים - פירושה חזרת הנפש לגוף לאחר שעזבה אותו בעת הפטירה. על כך מורה הפסוק בדניאל: "ורבים מישני אדמת עפר יקיצו" [דניאל יב, ב]. את הפסוק הזה מסביר הרמב"ם כפשוטו: 'ישני עפר' - דהיינו בני אדם שכבר נפטרו - יקיצו, וישובו לחיות בגופם. נכון הדבר שפסוקים רבים אחרים הרמב"ם 'הוציא מפשטם' ופירשם בדרך דרש. עם זאת אין זה נכון שהרמב"ם סבר שתחיית המתים היא משל של התורה, כפי שחשבו אחדים. הרמב"ם קורא לזה 'שקר' וטוען שכיוון שחיבוריו נפוצים, אפשר לראות בהם בביור שכתב אחרת ממה שהעלילו עליו. אמנם ישנם פסוקים שבהם חז"ל עצמם נחלקו אם להבינם כמשל או כמציאות, וכאלה הם הפסוקים המתארים את המתים שהחיה יחזקאל הנביא, אך הפסוקים שבהם מופיעה תחיית המתים עתידיים להתקיים כפשוטם.

מסיים הרמב"ם: אותם ישני עפר, כאשר יקומו בתחיית המתים - יאכלו וישתו ויזכו לאריכות ימים, אך לבסוף ימותו ויחזרו לעולם הנשמות.

הרחבות

• תחיית המתים הלאומית

זאת תחיית המתים הוא שוב הנפש לגוף אחר המנות. יחזקאל הנביא מנבא: "היתה עלי יד ה' ויוצאני ברוח ה' ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה והנה יבשות מאד ויאמר אלי בן אדם התחייה העצמות... ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמרת אליהם העצמות היבשות... ונתתי בכם רוח וחיייתם וידעתם כי אני ה' ונבאתי כאשר... ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד: ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל הנה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו: לכן הנבא ואמרת אליהם כה אמר אדני ה' הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל: וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעליתי אתכם מקברותיכם עמי: ונתתי רוחי בכם וחיייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאם ה'" [יחזקאל לו, א-ד]. רבי יהודה הלוי מבאר נבואה זאת: "אמר הכוזרי: אם-כן אתם היום (- עם ישראל בגלות) גוף בלא ראש ובלא לב. אמר החבר...: כן הוא, כאשר אמרת, ועוד ולא גוף, אבל עצמות מפוזרות כמו העצמות היבשות אשר ראה יחזקאל" [כוזרי ב, ל-לג], ומוסיף שדבר זה יבוא לתיקונו: "כמו שאמר הכתוב: 'התחייה העצמות האלה'". רבי יהודה הלוי מחדש שאין הנבואה מדברת רק על תחייה פרטית - שכל מת ומת יקום לתחייה, אלא גם על תחייה לאומית - שעם ישראל, שבלגות הוא כאדם מת, כמו עצמות יבשות, בחזרתו לארץ ובבנייה בגשמיות וברוחניות - תתקיים בו תחיית המתים לאומית.

האמונה בתחיית המתים

ומהנה אתחיל בזכרון זה המאמר: דע אתה המעיין שפונתנו בזה המאמר היא לבאר מה שנקאמינהו בזאת הפנה אשר נפלו בו דברים בין התלמידים, והיא תחית המתים. ואין בזה המאמר דבר נוסף כולל על כל מה שאמרנוהו בפרוש המשנה והחבור, אבל יש בו כפל ענינים והארכה המונית ותוספת באור יבניהו הנשים והסכלים לא זולת זה.

ואמר, שתחית המתים המפרסמת והנודעת באמתנו המוסכם עליה מכלל פתוננו, אשר רב זכרה בתפלות ובספורים ובתחנות אשר חברים הנביאים וגדולי החכמים, ימלא מהם התלמוד והמדרשות, ענינה שוב זאת הנפש לגוף אחרי הפרידה זה. מה שלא נשמע באמה מחלקת עליו, ואין בו פרוש כלל, ואין מתר להאמין באיש מאנשי הדת שהוא מאמין חלוף זה.

מדוע לא נפרש את פסוקי התחייה כמשל?

והנני עתיד לבאר לה בזה המאמר למה לא נפרש אלו הפסוקים כמו שפירש פסוקים רבים בתורה והוצאנו אותם מפשוטיהם, וכן, זאת תחית המתים הוא שוב הנפש לגוף אחר המנות. כבר זכרה דניאל זכרון שאי אפשר לפרשו, והוא אמרו "ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, אלה לחיי עולם" וגו', ואמר לו המלאך "ואתה לה לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין".

ואמנם מי שזכר שאנחנו אמרנו בתחית המתים שבמקרא שהוא משל, הוא שקר מפרסם ודבר סרה. גמור מאמר. והנה חבורינו כבר נתפרסמו, ויקראו ויראו אנה אמרנו זה. אלא אם פן אמרנוהו במה שאמרנוהו חכמי ישראל במתי יחזקאל, שחכמי התלמוד חולקין בו, וכל דבר שיש בו מחלקת ולא יביא מעשה אפשר להכריע בו אחד משני המאמרים על חברו.

וכבר זכרנו זה בפרוש המשנה פעמים. וכן יראה לנו מן המאמרים ההם, שאלו האנשים אשר ישבו נפשותם לגופות ההם, יאכלו וישתו וישגלו ויולידו וימותו אחרי חיים ארפים מאד פחיים הנמציים בימות הפשיח.

והחבור - 'משנה תורה'. הארכה המונית - הסבר ארוך לצורך הבנת ההמון. לא זולת זה - אין במאמר עניין נוסף. חלוף זה - ההפך מכך. (שאינו מאמין בתחית המתים). דבר טרה - הוצאת שם רע. במתי יחזקאל - לדעת הרמב"ם חזון העצמות היבשות היה במראה הנבואה והוא משל. חברו - המאמר השני.

